

העלמת עין

פטור מעונש על הפרת דיני המלחמה במלחמה ברצועת עזה

1.....	תקציר
4	הימנעות מענישה בישראל וברצועת עזה
10.....	אמות המידה המשפטיות
12.....	המלצות
12.....	לישראל
13.....	לחמאס
13.....	למזכ"ל האו"ם
14.....	למועצת הביטחון של האו"ם
14.....	לעצרת הכללית של האו"ם
14.....	למועצת האו"ם לזכויות האדם
15.....	לארצות הברית ולמדינות החברות באיחוד האירופי
16.....	למדינות ערב, לליגה הערבית ולארגון המדינות האסלאמיות

תקציר

בדו"ח זה מתועד אופן טיפולם של ישראל ושל חמאס בטענות מהימנות על הפרת דיני המלחמה במהלך המלחמה ברצועת עזה, שהתקיימה בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009, כל אחד בידי כוחותיו שלו. למעלה משנה לאחר העימות, אף אחד מהצדדים לא נקט צעדים הולמים לחקירת הפרות קשות או לענישה של מבצעי פשעי מלחמה. בכך הותירו הצדדים את האזרחים שנפגעו בעימות ללא מענה הולם. החקירות שישראל ביצעה אינן עומדות כלל וכלל באמות המידה הבינלאומיות בנוגע לחקירות, ואילו חמאס לא ביצע חקירות מהימנות כלשהן.

בישראל, רשויות הצבא טענו כי הן חקרו כ-150 אירועים שהתרחשו ברצועת עזה, אך כ-120 מפעולות החקירה הוגדרו למעשה "תחקירים מבצעיים", שבמסגרתם נבחנות רק עדויותיהם של חיילים שהיו מעורבים ולא אלה של עדי ראייה ונפגעים. בעניינם של שלושים ושישה אירועים התנהלה או מתנהלת חקירה פלילית (שבעה מהתיקים נסגרו), אך תקריות רבות נוספות שהיה ראוי כי יחקרו נותרו ללא מענה. חמורה ביותר היא העובדה שישראל נמנעה מביצוע חקירות מהימנות של דפוסי מדיניות שאושרו בדרגים הבכירים של ההנהגה הפוליטית והצבאית במדינה, ואשר ייתכן שהובילו להפרה של דיני המלחמה. עם דפוסי מדיניות אלה נמנים פגיעה מכוונת במוסדות פוליטיים של חמאס ובמשטרת עזה, שימוש בארטילריה כבדה ובתחמושת זרחן לבן באזורים מאוכלסים והוראות הפתיחה באש שניתנו למפעילי מטוסים ללא טייס (מל"טים) ולכוחות הקרקע.

כל התחקירים והחקירות שבוצעו בישראל נוהלו על-ידי הצבא, והממשלה דחתה על הסף קריאות לקיומה של בחינה עצמאית. נכון ל-25 במארס 2010, רשויות הצבא הרשיעו חייל אחד בלבד בביצוע פשע ברצועת עזה: גניבת כרטיס אשראי מפלשתינאי. נכון למועד זה, עומדים לדין שני חיילים נוספים באשמה שהורו לילד פלשתינאי לפתוח תיקים שנחשדו כממולכדים בחומר נפץ.

ברצועת עזה, חמאס לא העניש איש על ביצועה של אף אחת ממאות התקפות הרקטות שכוונו בכוונה תחילה או ללא הבחנה על ריכוזי אוכלוסייה ישראלים, ואשר הביאו למותם של שלושה אזרחים ישראלים ולפציעתם של עשרות אחרים. איש אף לא נענש על מתן הוראה לביצוע ירי כזה. חמאס טען, בניגוד לראיות שנאספו, כי ירה רקטות רק על מטרות צבאיות וכי לא התכוון לפגוע באזרחים. כמו כן, חמאס לא העניש איש על מעשי הרג ועינויים של חשודים בשיתוף פעולה ויריבים פוליטיים שבוצעו בידי כוחות הביטחון שלו.

חוסר נכונותם של ישראל ושל חמאס כאחד לקיים חקירות ללא משוא פנים הוא התרסה נגד קריאות למיצוי הדין הנשמעות מצד מספר גדל והולך של ממשלות בעולם, וכן מצד מזכ"ל האו"ם, העצרת הכללית של האו"ם והפרלמנט האירופי. בחודש פברואר 2010 קראה העצרת הכללית של האו"ם לישראל ולחמאס בפעם השנייה להעניש את מבצעי ההפרות, וקבעה כי עד סוף חודש יולי 2010 עליהם לפתוח בחקירות יסודיות שינוהלו ללא משוא פנים. רוב המדינות החברות באיחוד האירופי תמכו בהחלטה, ובכללן צרפת ובריטניה, שהנן חברות קבועות במועצת הביטחון.

דו"ח זה ממליץ שממשלות וגופים בינלאומיים בעלי השפעה יגבירו את לחצם על שני הצדדים כדי להביא את ישראל וחמאס לקיים בעצמם חקירות מהירות, יסודיות ונטולות משוא פנים. בעניינה של ישראל, על ארצות הברית ועל ממשלות אירופה לדרוש חקירות שינוהלו באמת ובתמים ללא משוא פנים, ובכלל זה חקירות שיעסקו בדפוסי מדיניות שהותוו בידי גורמים בכירים. גורמים רשמיים בארצות הברית בפרט שיבחו את תפקודה של מערכת המשפט הצבאית של ישראל, ולא הכירו בכך שמערכת זו לא נתנה מזור לפלשתינאים רבים שנפגעו במלחמה ברצועת עזה.

ממשלות בעלות השפעה על חמאס וגופים דוגמת הליגה הערבית וארגון המדינות האסלאמיות צריכים לדרוש כי הרשויות ברצועת עזה יבצעו חקירות מהימנות. נכון

להיום, אף אחד מהגורמים התומכים בחמאס לא קרא למיצוי דין או לחץ לביצוע חקירות רציניות.

מזכ"ל האו"ם באן קי-מון יוכל גם הוא למלא תפקיד מועיל יותר אם יפקח וידווח על החקירות שהצדדים מנהלים בעצמם, ואם יקבע האם חקירות אלה אמנם עצמאיות, מהימנות ועומדות באמות המידה הבינלאומיות, כפי שהתבקש לעשות על-ידי העצרת הכללית עד ה-26 ביולי 2010.

אם שני הצדדים ידבקו במדיניותם לפטור אנשים שביצעו הפרות קשות במהלך העימות ברצועת עזה מעונש, הרי שהדבר יפגע במאמצים להשכנת שלום בר-קיימא. ענישת מבצעי ההפרות ותיעוד פומבי של הפרות אלה יוכלו לסייע בבניית אמון, לקדם את תהליך השלום ולהניח את היסודות ליציבות ולביטחון ארוכי טווח. קידום מיצוי הדין אינו מכשול לשלום, כפי שטוענים אחדים, אלא תנאי מוקדם להשגתו.

ממשלות שלא ידרשו את מיצוי הדין על הפרות קשות שבוצעו במהלך העימות ברצועת עזה יחשפו בכך מוסר כפול של הקהילה הבינלאומית בכל הנוגע לעשיית הצדק. ממשלות המגלות סובלנות להימנעות מענישה בסכסוך הישראלי-פלשתיני, מחלישות בכך את קריאתן למיצוי הדין במקומות אחרים דוגמת סרי לנקה, סודאן והרפובליקה הדמוקרטית של קונגו.

לבסוף, אם ייכשלו החקירות בישראל וברצועת עזה, תיוותר רק דרך אחת שבה יוכלו אזרחים שנפגעו בעימות המזוין לזכות בכך שיעשה הצדק בעניינם: העמדה לדין של האחראים במסגרת מנגנוני עשיית הצדק הבינלאומיים. במקרה כזה, יהיה על מועצת הביטחון של האו"ם להפנות את הטיפול בעימות לבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג.

לצורך הכנתו של דו"ח זה שיגר ארגון Human Rights Watch מכתבים הן לפרקליט הצבאי הראשי בצה"ל והן לראש הממשלה ברצועת עזה אסמאעיל הנייה, וביקש מהם מידע על החקירות שכל אחד מהצדדים מנהל (ר' נספחים). משרדו של הנייה

לא השיב לפניית הארגון. ב-4 בפברואר 2010 נפגשו עורכי דין צבאיים של צה"ל עם ארגון Human Rights Watch בתל אביב, והמידע שהם סיפקו כלול בדו"ח זה, כמו-גם מידע שנכלל בהצהרות פומביות ובדוחות של ישראל ושל חמאס.

הדו"ח אינו בוחן חקירות מטעם הרשות הפלשתינית בגדה המערבית, הנשלטת בידי הפתח, אף כי דו"ח הוועדה לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה (דו"ח גולדסטון) התייחס גם אל הרשות הפלשתינית כאחד הגורמים האחראים להפרת זכויות האדם. המעצרים השרירותיים, העינויים והפרות ההליך ההוגן של פלשתינאים בגדה המערבית המתועדים בדו"ח גולדסטון, ואשר תועדו קודם לכן גם על ידי ארגון Human Rights Watch, אינם נוגעים במישרין לעימות המזוין ברצועת עזה ובישראל.

הימנעות מענישה בישראל וברצועת עזה

בין ה-27 בדצמבר 2008 וה-18 בינואר 2009 נהרגו במבצע "עופרת יצוקה" שניהלה ישראל ברצועת עזה כמה מאות אזרחים פלשתינאים ורבים אחרים נפצעו. חלקם נפגעו בהתקפות שישראל ביצעה ללא הבחנה או באופן בלתי מידתי, ומקצתם בהתקפות שכוונו, ככל הנראה, על אזרחים, כלומר בניגוד לדיני המלחמה. כוחות ישראלים אף הרסו ברצועת עזה, באופן נרחב וללא צורך צבאי חוקי, אובייקטים אזרחיים, כולל בתים, אדמה חקלאית ומפעלים.

בישראל נהרגו שלושה אזרחים ועשרות נפצעו מפגיעת רקטות שנורו על-ידי חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים. היעדרם של כוחות צבא ישראלים מאזורים שהותקפו, לצד הצהרות שנשמעו מפי מנהיגי חמאס בזכות הירי, הם הוכחה לכך שהיורים התכוונו לפגוע באזרחים ישראלים ובאובייקטים אזרחיים. גם אם נמצאו באזורים אלה מטרות צבאיות, הרי שהרקטות שנורו היו כולן נשק לא מבחין כשכוונו לאזורים מאוכלסים. בנוסף לכך, חמאס וארגונים חמושים אחרים ירו רקטות מתוך אזורים צפופי אוכלוסין ברצועת עזה, ובכך חשפו אזרחים פלשתינאים שלא לצורך לסכנה של התקפות-נגד מצד ישראל.

רשויות הצבא בישראל קיימו כ-150 "חקירות" של תקריות שאירעו ברצועת עזה, אך לא סיפקו רשימה מלאה של מקרים אלה. כ-120 מתוך 150 החקירות הן למעשה מה שמכונה בצבא "תחקיר מבצעי". אלה אינן חקירות פליליות אלא דוחות המחוברים לאחר ביצוע הפעולה. לצורך הכנת התחקיר המבצעי קצין בשרשרת הפיקוד מראיין את החיילים המעורבים. במסגרת התחקיר לא נגבות כלל עדויות מנפגעים או מעדי ראייה. התחקירים המבצעיים עשויים להוביל לענישה משמעתית או לחקירה פלילית, אך אין בהם משום תחליף לחקירות יסודיות בדבר הפרות של דיני המלחמה. עד ל-25 במארס 2010 הורה הפרקליט הצבאי הראשי על סגירתם של 65 מ-120 התיקים הללו, משום שלא מצא בהם כל יסוד להורות על חקירה פלילית. החלטותיו של הפרקליט הצבאי הראשי כפופות לבחינה של היועץ המשפטי לממשלה ושל בג"ץ, אך על-פי ארגונים ישראליים לזכויות האדם, ביקורת כזו מתקיימת רק לעתים רחוקות.

שלושים ושישה תיקים הועברו לחקירה רצינית יותר של המשטרה הצבאית החוקרת, שבמהלכה זימנו החוקרים עדים מרצועת עזה למתן עדות ולהצגת ראיות. נכון ל-25 במארס, רק אחד מהתיקים הללו הוביל להרשעה (החייל שגנב כרטיס אשראי) ותיק אחד הוביל להעמדה לדין (שני החיילים שלכאורה הכריחו ילד פלשתינאי בן 9 לפתוח תיקים שנחשדו כממולכדים). הפרקליט הצבאי הראשי סגר שבעה תיקים בשל היעדר ראיות או משום שהמתלוננים סירבו להעיד. 27 התיקים הנותרים עדיין נמצאים בחקירה, אך צה"ל לא פרסם רשימה שלהם.

אף כי ארבעה חיילים ומפקדים הועמדו לדין משמעתי, צה"ל סיפק מידע חלקי בלבד באשר לנסיבות האירועים שבגינם נשפטו. באחד המקרים, קצין בדרגת אלוף משנה וקצין נוסף בדרגת תת-אלוף ננזפו בגין ירי של "כמה" פגזי ארטילריה נפיצים שפגעו במתחם אונר"א במרכז הרצועה חרף עשרות פניות טלפוניות של גורמים באו"ם שביקשו להפסיק את ההפגזה. המקרים האחרים כוללים ירי לא מורשה על שיירת האו"ם ותקרית הקשורה בהרס רכוש אשר פרטיה אינם ידועים.

צה"ל גם פתח "תחקירים פיקודיים" בנוגע לחמישה סוגים של הפרות שבוצעו לכאורה במהלך המבצע ברצועת עזה: התקפות על מתקני האו"ם, התקפות על צוותי רפואה ומתקנים רפואיים, פגיעה באזרחים שלא היו מעורבים במעשי האיבה, הרס מבנים אזרחיים ושימוש בתחמושת זרחן לבן. בחודש אפריל 2009 קבע צה"ל כי כוחותיו פעלו "בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי" לכל אורך העימות, וכי "מספר לא גדול" של תקריות "בלתי נמנעות" אירעו בשל "טעויות ושגיאות מודיעיניות או מבצעיות". במסמך, שפורסם בשפה האנגלית, דווח כי לצורך תיקון של טעויות ושגיאות אלה הורה הרמטכ"ל, רא"ל גבי אשכנזי, לבצע שיפורים ב"פעולות פיקודיות מסוימות" ("certain command operations" כלשון המסמך), אך הצבא לא סיפק פרטים כלשהם בעניין זה.

מסקנות צה"ל על השימוש בתחמושת זרחן לבן ועל הפגיעה באזרחים שלא היו מעורבים במעשי האיבה סתרו את ממצאי ארגון Human Rights Watch, שתיעד את נסיבות מותם של 53 אזרחים ב-19 תקריות שונות שבהן נראה כי כוחות ישראליים הפרו את דיני המלחמה. דומה שחלק ממקרי המוות הללו נבעו מדפוסי מדיניות שהותוו במכוון.

בחודש נובמבר 2009 פתח צה"ל תחקיר פיקודי שישי בעניינם של שלושה מקרים שהובאו בדו"ח הוועדה לבדיקת העובדות. אחד המקרים - הריגתם לכאורה של למעלה מעשרים בני משפחת א-סמוני בשכונת א-זייתון שבעיר עזה ב-5 בינואר - היה מוכר כבר ב-7 בינואר 2009, יום שבו הצלב האדום הבינלאומי ביקר בפומבי את צה"ל על כך שמנע גישה של צוותי רפואה לפצועים ולהרוגים. בדומה לחמשת התחקירים הפיקודיים הראשונים, הופקד על ביצוע התחקיר קצין בדרגת אלוף משנה שלא היה מעורב במישרין בתקריות הנחקרות, אך לא ברור אם קצין בדרגה זו יוכל להטיל אחריות על קובעי מדיניות מקרב הקצונה הבכירה.

על אף שבוצעו תחקירים וחקירות בתוך הצבא, ממשלת ישראל נמנעה מקיום חקירות הולמות של החלטות חשובות שקיבלו בכירים בצבא ומנהיגים פוליטיים ושבמסגרתן הותוו דפוסי מדיניות שייתכן כי הגבירו את הרג האזרחים. עם דפוסים אלה נמנים:

- פגיעה מכוונת בתשתית הפוליטית של חמאס;
- פגיעה מכוונת בשוטרים בעזה שלא השתתפו במישרין במעשי האיבה;
- חידוש השימוש בארטילריה כבדה (155 מ"מ) ברצועת עזה לאחר השעיה בפועל למשך שנתיים בעקבות פגיעה באזרחים;
- שימוש בתחמושת זרחן לבן בירי ארטילריה לאזורים צפופי אוכלוסין ברצועת עזה;
- שימוש באזרחים פלשתינאים לצורך עריכת חיפוש בבתים או כ"מגנים אנושיים";
- הוראות הפתיחה באש שניתנו למפעילי המל"טים ולכוחות הקרקע.

אחת מבעיות היסוד שארגונים ישראליים לזכויות האדם מצביעים עליה היא היעדר העצמאות של הפרקליטות הצבאית הראשית, הממלאת תפקיד מפתח בחקירות הצבאיות. לפני מבצע "עופרת יצוקה" ברצועת עזה, סייעה הפרקליטות הצבאית בהתוויית המדיניות, ובכלל זה בקביעת המטרות ובבחירת כלי הנשק, ואילו לאחריו היא עסקה בחקירה של התקפות לא חוקיות לכאורה. לדברי צה"ל, שני תפקידיה של הפרקליטות מובחנים זה מזה וההעמדות לדין מתקיימות ללא מעורבות הרמטכ"ל.

חקירות צבאיות בנוגע להפרת דיני המלחמה אינן מנוגדות לאמות המידה הבינלאומיות בנוגע לחקירות מהירות, יסודיות ונטולות משוא פנים. אך כפי שארגון Human Rights Watch תיעד בדו"ח "יצירת אקלים של פטור מעונש" משנת 2005, צה"ל תפקד בעבר באורח בלתי מספק בכל הנוגע למיצוי הדין עם חיילים ומפקדים שנטען כי היו מעורבים בפגיעה בפלשתינאים בגדה המערבית וברצועת עזה תוך הפרת משפט זכויות האדם הבינלאומי והמשפט ההומניטארי הבינלאומי. לפי ארגונים ישראליים לזכויות האדם, חלה מאז שנת 2000 צניחה במספר החקירות הפליליות,

במספר ההעמדות לדין ובמספר ההרשעות של חיילים ישראלים בגין ביצוע הפרות נגד פלשתינאים, וזאת למרות מספרם הגבוה של מקרי ההרג הלא חוקי לכאורה.

חששות לגבי מידת יסודיותן של חקירות צה"ל ולגבי משוא פנים שהן לוקות בו הובילו ארגונים ישראליים לזכויות האדם לקרוא לביצוע חקירה עצמאית של המבצע ברצועת עזה. עד כה הממשלה סירבה לכך. תחת זאת, גורמים רשמיים בכירים טוענים כי צה"ל עשה כל שאל ידו כדי למזער את הפגיעה באזרחים וכי חמאס הוא האשם במנינם הגבוה של האזרחים שנהרגו, משום שאנשיו נלחמו מתוככי האוכלוסייה האזרחית והשתמשו באזרחים כמגנים אנושיים. חמאס חשף לעתים אזרחים לסכנה בכך שנלחם מתוך אזורים צפופי אוכלוסין, אך ב-19 האירועים שארגון Human Rights Watch חקר, שבהם נהרגו 53 אזרחים, לא נכחו לוחמים פלשתינאים באזור בשעת ביצועה של ההתקפה הישראלית.

במקום ליישם את חובתה החוקית של ישראל לבצע חקירות ללא משוא פנים, ראש הממשלה בנימין נתניהו קרא להגמשת המגבלות הקבועות בדיני המלחמה באופן שיאפשר למדינות מרחב פעולה רב יותר במסגרת עימותים עם ארגונים חמושים בתוך אזורים מיושבים.

ברצועת עזה, חמאס לא נקט צעדים משמעותיים כלשהם כדי לחקור הפרות של דיני המלחמה ולהעניש את האחראים לביצוען. לאחר שחמאס דחה את הביקורת שנמתחה על התנהלותו במהלך המלחמה, הוא הקים ועדה בראשות שר המשפטים של עזה שתבדוק את הטענות שהופיעו בדו"ח גולדסטון. בחודש ינואר 2010 פרסם חמאס את ממצאי הוועדה. לפי ממצאים אלה, הזרוע הצבאית של הארגון, גדודי עז א-דין אל-קסאם, וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים, ירו רקטות רק על מטרות צבאיות ישראליות, וכל פגיעה באזרחים במסגרת ירי זה הייתה טעות שנבעה מהמגבלות הטכנולוגיות של כלי הנשק.

טענה זו מתעלמת מכך שהרקטות שנורו לשטח ישראל ולא נפלו בשטח פתוח פגעו לרוב באזורים המאוכלסים באזרחים, כולל עיירות וערים, הרחוקים מכל מטרה צבאית לגיטימית. גם לו טענתו של חמאס הייתה נכונה, הרי שהרקטות שנורו מרצועת עזה - הן רקטות הקסאם, המיוצרות ברצועה עצמה, והן רקטות הגראד, שהטווח שלהן גדול יותר - אינן מצוידות בכל מערכת הנחייה שהיא ולכן נחשבות כולן לנשק בלתי מבחין כאשר יורים אותן לתוך אזורים המיושבים בצפיפות.

בנוסף לכך, הצהרות שהשמיעו מנהיגי חמאס לפני העימות שהתחולל בשנה שעברה ובמהלכו הן עדות איתנה לכך שפגיעה באזרחים הוגדרה כמטרה להתקפות, וכי לא הייתה תוצאה מקרית שלהן. כך למשל, דובר מטעם גדודי עז א-דין אל-קסאם שהזדהה בשם אבו עוביידה אמר כי "המשך הפלישה רק יגרום לנו להגביר את טווח ירי הרקטות שלנו... נכפיל את מספר הישראלים בטווח הירי". מחמוד א-זהאר, מבכירי חמאס, אמר כי ישראל הפגיזה "ילדים ובתי חולים ומסגדים, וכשהם עשו זאת, הם נתנו לנו לגיטימציה לתקוף אותם באותה דרך".

מאזן הכוח והפוליטיקה של סכסוך לעולם אינם נותנים הכשר בידי אחד הצדדים הלוחמים לתקוף אזרחים. הפרת דיני המלחמה בידי צד אחד אינה מצדיקה את הפרתם בידי הצד השני.

נוסף על הפרת דיני המלחמה, כוחות הביטחון של חמאס ביצעו במהלך הלחימה גם הפרות קשות של זכויות האדם של תושבי רצועת עזה, ובייחוד של חשודים בשיתוף פעולה עם ישראל ושל תומכי הפתח, שהנהה יריבתה העיקרית של חמאס, אך גם של אנשים שביקרו את חמאס. ארגון Human Rights Watch וארגונים נוספים לזכויות האדם תיעדו מעצרים שרירותיים, מעשי עינויים, פגיעות גופניות קשות ומקרי הרג של פלשתינאים אשר נותרו ללא מענה במהלך השנה החולפת במידה רבה, ללא שאיש ייתן עליהם את הדין.

הימנעותו של חמאס מחקירת ההפרות הללו אינה דפוס חדש. מאז שתפס את השלטון ברצועת עזה בשנת 2007 ועד היום, תקופה שבה נורו אלפי רקטות במכוון או ללא הבחנה על ריכוזי אוכלוסייה ישראליים, לא ידוע ולו על מקרה אחד שבו חמאס העניש מי מלוחמיו או ממפקדיו על ירי רקטות כלשהו. נהפוך הוא, בהצהרות פומביות רבות שהשמיעו מנהיגים פוליטיים בחמאס תמכו הדוברים בהתקפות בלתי חוקיות אלה.

אמות המידה המשפטיות

כל הצדדים לעימות המזוין ברצועת עזה ובישראל מחויבים לציית לכללי המשפט ההומניטארי הבינלאומי, הלוא הם דיני המלחמה. החוק החל במקרה זה כולל את המשפט הבינלאומי ההסכמי, כלומר את אמנת ג'נבה הרביעית משנת 1949 העוסקת בשטחים כבושים, והמשפט הבינלאומי המנהגי, שהוראותיו נוגעות לאמצעי לוחמה ולשיטות לוחמה. הן מדינות והן ארגונים חמושים שאינם מדינות יכולים להימצא אחראים להפרת דיני המלחמה.

אנשים המבצעים הפרות קשות של דיני המלחמה בכוונה פלילית - במכוון או בפזיזות - אחראים לביצוע פשעי מלחמה. מפקדים עלולים להימצא אחראים לתכנון פשעי מלחמה או למתן הוראה לביצועם. כמו כן, אפשר שמפקדים יישאו באחריות פיקודית לפשעי מלחמה כאשר הם ידעו או היו צריכים לדעת על ביצועם של פשעים בידי הכוחות הנתונים לפיקודם אך לא עשו דבר כדי להפסיק אותם.

מדינות הנושאות באחריות להפרת דיני המלחמה נדרשות לתקן את העוול. דרישה זו כוללת מתן פיצוי הוגן ונאות לנפגעים ולבני משפחותיהם וחשיפה של האמת לגבי האירועים.

כמו כן, מדינות מחויבות לחקור פשעי מלחמה שבוצעו לכאורה בידי הכוחות המזוינים שלהן, ואם יש בכך צורך, להעמיד לדין את האחראים. אף כי המשפט הבינלאומי אינו מספק אמת מידה אחת ויחידה לביצוען של חקירות, עקרונות היסוד

של הצדק דורשים כי החקירות יהיו מהירות, יסודיות ונטולות משוא פנים, וכי
ההעמדות לדין שאליהן עשויות החקירות להוביל יהיו גם הן עצמאיות.

המלצות

לישראל

- לחקור ביסודיות וללא משוא פנים את כל הטענות על הפרת דיני המלחמה בידי הכוחות הישראליים במהלך הלחימה ברצועת עזה בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009. לתת פומבי לממצאי החקירות ולהעמיד לדין את האחראים לפשעי מלחמה במסגרת הליכים משפטיים שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות. לצד בחינתן של תקריות ספציפיות, יש לחקור גם החלטות שהתוו דפוסי מדיניות, ובכלל זה את ההחלטות הנוגעות להיבטים אלה: (1) פגיעה מכוונת בתשתית הפוליטית של חמאס; (2) פגיעה מכוונת במשטרת עזה; (3) שימוש בארטילריה כבדה באזורים מיושבים בצפיפות; (4) ירי זרחן לבן באמצעים ארטילריים אל אזורים מיושבים; (5) שימוש באזרחים פלשתינאים לצורך חיפוש בבתים או כמגנים אנושיים; (6) הוראות הפתיחה באש שניתנו למפעילי המל"טים ולכוחות הקרקע; וכן (7) הרס של תשתית אזרחית.
- לתת פומבי לסרטונים שצולמו במצלמות שהותקנו על כלי הנשק בכל התקפות המל"טים שבהן נהרגו אזרחים כדי להבהיר את סוגיית בחירת המטרות של צה"ל.
- להעניק לאלתר פיצוי נאות לקרבנותיהן של הפרות דיני המלחמה ברצועת עזה.
- להפסיק להסתמך בראש ובראשונה על תחקירים מבצעיים של טענות על הפרת דיני המלחמה על-ידי כוחות צבא לצורך ההחלטה אם יש צורך בחקירה פלילית.
- להקים גוף עצמאי שיקבל תלונות על הפרת דיני המלחמה על-ידי חיילי צה"ל ברצועת עזה ובמקומות אחרים ויפקח על חקירות ממשלתיות.

לחמא

- לחקור ביסודיות וללא משוא פנים את כל הטענות על הפרת דיני המלחמה בידי הכוחות המזוינים של חמאס ושל ארגונים פלשתיניים חמושים אחרים במהלך הלחימה ברצועת עזה ובישראל בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009. לתת פומבי לממצאי החקירות ולהעמיד לדין את האחראים לפשעי מלחמה במסגרת הליכים משפטיים שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות.
- לקיים בחינה עצמאית של ההחלטה לירות, כמדיניות, רקטות קסאם וגראד לתוך אזורים אזרחיים בישראל ולפרסם את ממצאיה ברבים.
- להעניק לאלתר פיצוי נאות לקרבנותיהן של הפרות של דיני המלחמה בישראל וברצועת עזה.
- ליצור מנגנון ברור שיחקור כוחות מזוינים של חמאס ושל ארגונים פלשתיניים חמושים אחרים המפרים את דיני המלחמה ויבטיח כי האחראים להפרות ייתנו עליהן את הדין, וכן לתת לכך פומבי.
- לקבוע קווים מנחים ברורים למפקדים וללוחמים ולהכשירם כך שיובטח שיצייתו לדיני המלחמה האוסרים לכוון התקפות על אזרחים ולבצע התקפות שפוגעות באזרחים ללא הבחנה.

למזכ"ל האו"ם

- לפקח על חקירות שהצדדים לעימות מנהלים, ולדווח עליהן לעצרת הכללית של האו"ם בתוך חמישה חודשים (עד ה-26 ביולי 2010), כנדרש בהחלטת העצרת הכללית מס' A/64/L.48, ובכלל זה להעריך באיזו מידה האמצעים שננקטו עומדים באמות המידה הבינלאומיות שלפיהן יש לבצע את החקירות במהירות, ביסודיות וללא משוא פנים.
- אם יתברר כי ישראל וחמאס עדיין אינן מבצעות חקירות יסודיות ללא משוא פנים, כנדרש באמות המידה הבינלאומיות, להפנות את דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בכל הנוגע לעימות ברצועת עזה (דו"ח גולדסטון) למועצת הביטחון של האו"ם בהתאם לסעיף 99 למגילת האו"ם.

- להמשיך ולהדגיש את החשיבות של מתן דין וחשבון ושל מיצוי הדין ליישובו בדרכי שלום של הסכסוך הישראלי-פלשתיני.

למועצת הביטחון של האו"ם

- לקרוא לישראל ולחמאס, כפי שעשתה מועצת הביטחון בנוגע לעימותים אחרים, לחקור ללא משוא פנים וביסודיות את הטענות על הפרת דיני המלחמה, כל אחד מהצדדים בידי כוחותיו שלו, להעמיד לדין את האחראים להפרות קשות ולפצות את הקרבנות.
- להמתין לצעדים הבאים שתנקוט העצרת הכללית של האו"ם, ובמקרה שהצדדים ימשיכו להימנע מקיום חקירות ומהעמדה לדין ללא משוא פנים, להקים ועדת מומחים עצמאית כדי לפקח ולדווח על האמצעים שהצדדים נוקטים כדי לחקור ללא משוא פנים וביסודיות את הטענות על הפרת דיני המלחמה.
- אם הצדדים ימשיכו להימנע מקיום חקירות יסודיות ונטולות משוא פנים על-פי אמות המידה הבינלאומיות, להפנות את העימות ברצועת עזה לטיפולו של התובע בבית הדין הפלילי הבינלאומי.

לעצרת הכללית של האו"ם

- לבחון את דו"ח מזכ"ל האו"ם שיוגש, בהתאם להחלטת העצרת הכללית מס' A/64/L.48, עד ה-26 ביולי 2010. במקרה שהצדדים ימשיכו להימנע מקיום חקירות ללא משוא פנים ומהעמדה לדין של האחראים להפרות קשות של דיני המלחמה, להפנות את העניין לטיפולו של מועצת הביטחון.

למועצת האו"ם לזכויות האדם

- להמשיך לבחון כיצד הצדדים לעימות ומוסדות האו"ם מיישמים את ההמלצות שהובאו בדו"ח גולדסטון.

לארצות הברית ולמדינות החברות באיחוד האירופי

- להאיץ בצדדים לעימות ברצועת עזה לקיים ללא דיחוי נוסף וללא משוא פנים חקירות יסודיות שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות בנוגע לטענות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות. על החקירות לכלול בחינה של החלטות שהתוו דפוסי מדיניות, כגון בחירת המטרות וכלי הנשק.
- להדגיש בכל הפורומים הרלוונטיים את החשיבות העליונה של ההגנה על אזרחים בכל סכסוך מזוין וכי החובה להגן על אזרחים מוטלת במלואה על כל הצדדים לעימות.
- להצהיר בבירור בכל הפורומים הרלוונטיים כי על-פי המשפט הבינלאומי מדינות שהן צד לעימות מזוין חייבות לחקור טענות מהימנות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שדיני המלחמה חלים באורח מלא על הסכסוך הישראלי-פלשתיני יהיו אשר יהיו המניעים להחלטה להשתמש בנשק: מאבק באיומי הטרור, הגנה על אזרחים מפני התקפות או התנגדות לכיבוש.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שהפסקת ההימנעות מענישת מבצעי הפרות קשות של דיני המלחמה במסגרת הסכסוך הישראלי-פלשתיני חשובה לא פחות מהפסקתה במסגרת סכסוכים אחרים ועל כך שהקרבנות זכאים לכך שהצדק ייעשה ושיינתנו להם פיצויים.
- לכלול מנגנונים למתן דין וחשבון ולעשיית הצדק כמרכיב יסודי בתיווך במשא ומתן הישראלי-פלשתיני.
- להצהיר בבירור, תוך הכרה בהתחייבויותיהם של ישראל וחמאס ובאמצעי החקירה שנקטו לחקירת טענות על הפרת דיני המלחמה במהלך העימות ברצועת עזה, כי האמצעים שנקטו עד כה לא עמדו באמות המידה הבינלאומיות המחייבות כי החקירות יהיו יסודיות ונטולות משוא פנים.

למדינות ערב, לליגה הערבית ולארגון המדינות האסלאמיות

- להאיץ בצדדים לעימות ברצועת עזה לקיים ללא דיחוי נוסף וללא משוא פנים חקירות יסודיות שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות בנוגע לטענות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות. על החקירות לכלול בחינה של החלטות שהתוו דפוסי מדיניות, כגון בחירת המטרות וכלי הנשק.
- להדגיש בכל הפורומים הרלוונטיים את החשיבות העליונה של ההגנה על אזרחים בכל סכסוך מזוין וכי החובה להגן על אזרחים מוטלת במלואה על כל הצדדים לעימות.
- להצהיר בבירור בכל הפורומים הרלוונטיים כי על-פי המשפט הבינלאומי מדינות שהן צד לעימות מזוין חייבות לחקור טענות מהימנות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שדיני המלחמה חלים באורח מלא על הסכסוך הישראלי-פלשתיני יהיו אשר יהיו המניעים להחלטה להשתמש בנשק: מאבק באיומי הטרור, הגנה על אזרחים מפני התקפות או התנגדות לכיבוש.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שהפסקת ההימנעות מענישת מבצעי הפרות קשות של דיני המלחמה במסגרת הסכסוך הישראלי-פלשתיני חשובה לא פחות מאשר במסגרת סכסוכים אחרים ועל כך שהקרבנות זכאים לכך שהצדק ייעשה ושיינתנו להם פיצויים.
- לכלול מנגנונים למתן דין וחשבון ולעשיית הצדק כמרכיב יסודי בתיווך במשא ומתן הישראלי-פלשתיני.
- להצהיר בבירור, תוך הכרה בהתחייבויותיהם של ישראל וחמאס ובאמצעי החקירה שנקטו לחקירת טענות על הפרת דיני המלחמה במהלך העימות ברצועת עזה, כי האמצעים שנקטו עד כה לא עמדו באמות המידה הבינלאומיות המחייבות כי החקירות יהיו יסודיות ונטולות משוא פנים.